

Кокеева Д.М., Бокулева Б.С.,
Елдекенова Ә.Б.

**Хинди ареалды өңір
топонимиясының
қалыптасуындағы тарихи,
этномәдени факторлар**

Антропоэзектік ұстанымда жүргізілетін лингвистикалық зерттеулердің бір нысаны ретінде үнді топонимиясының аймақтық (регионалдық) жүйесін қарастыру белгілі бір шектеулі аймақ – жер-су аттарының сол өңірдің этномәдени, рухани тарихымен байланысын зерттеу болып табылады. Аймақтық топонимиялық материалдар сол аймаққа ғана тән лингвотарихи, этномәдени, этнотанымдық тарихына қатысты және сонымен бірге жалпы үнді топонимиясына тән заңдылықтарды айшықтап, аражігін көрсетіп бере алады. Мақалада лингвотарихи, этномәдени, этнотанымдық тарихына қатысты үнді топонимиясына тән заңдылықтар қарастырылады.

Түйін сөздер: топонимика, география, лингвотарихи, этномәдени, этнотаным.

Kokeeva D.M., Bokuleva B.S.,
Eldekenova A.B.

**Historical and ethnocultural
factors of developing hindi
speaking area**

The anthropocentric position as one of the forms of Indian linguistic research conducted in the regional toponymy review of the system to a specific area – in the names of certain ethno-cultural regions, is the study of the relationship of spiritual history. Regional toponymic materials, show the distribution patterns inherent in all-Indian toponymy revealing linguistic history, ethnocultural, ethnocognitive stories that are unique to this region.

The article discusses lingvohistorical, ethnocultural, ethnocognitive patterns characteristic of Indian toponymy.

Key words: Toponymy, geography, linguistic history, ethnocultural, ethnocognitive.

Кокеева Д.М., Бокулева Б.С.,
Елдекенова А.Б.

**Исторические, этнокультурные
факторы развития
области топонимий хинди
язычного ареала**

В антропоцентрическом положении в качестве одной из форм индийских лингвистических исследований, проводимых в региональной топонимии, рассмотрение системы с определенной зоны – в названиях определенных этнокультурных регионов, является изучение взаимосвязи духовной истории. Региональные топонимические материалы показывают распределение закономерностей, присущих общеиндийской топонимии, раскрывая лингвоисторические, этнокультурные, этнопознавательные истории, характерные только для этого региона.

В статье рассматриваются лингвоисторические, этнокультурные, этнопознавательные закономерности, характерные для индийской топонимии.

Ключевые слова: топонимика, география, лингвистория, этнокультура, этнопознание.

ХИНДИ АРЕАЛДЫ ӨҢІР ТОПОНИМИЯСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ ТАРИХИ, ЭТНОМӘДЕНИ ФАКТОРЛАР

Қазіргі үнді тіл білімінде ұлт, тіл, мәдениет арақатынастарының, өзара байланысының жаңаша антропоцентристік парадигмада зерттелуі ономастикалық материалдарды кешенді түрде, яғни үнді халқының санасымен, дүниетанымымен, өмір сүрген табиғи ортасымен, ғасырлар бойы қалыптасқан шаруашылығымен, т.б. тұрғыда қарастыруға үлкен мүмкіндіктер беріп отыр. Хинди тіліндегі өте бай ономастикалық қорда, соның ішіндегі географиялық жалқы есімдер жүйесінде үнді этносына қатысты орасан мол этнотанымдық ақпараттар жинақталған. Осындай мол ақпараттық байлықты антропоцентристік парадигма аясында қарастыру зерттеушілерге үнді жалқы есімінің онтологиялық табиғатын, көп қырлы ерекшеліктерін тану мен сипаттауға жол ашады.

Хинди тілді ареал өңірі мифологияға, дінге байланысты жерлері аса көп десек те болады. Махабхарата эпосындағы ең атақты жерлердің бірі – Курукшетра. Харияна штатында орналасқан бұл жер үнді тарихында маңызды орын алады. Атақты ағайындылар арасындағы қанды соғыс болған жер және Кришна құдайының Арджунаға «Бхагавадгита» жырын оқып берген жер, қазірде үнділердің құлшылық ететін жерлердің бірі. Бхагавадгитаның бірінші жырында, Курукшетра «дхарма – кшетра» – «дхарма даласы» деп аталады [1, 100].

Хинди тілді ареал топонимиясының өзіндік келбетін ғасырлар бойы қалыптастырған этномәдени факторлардың бірі – жергілікті елдің наным-сенімдері. Халықтық наным-сенімдерінің аймақтық топонимиясындағы бірден-бір көрініс әулиелі жер-су аттары немесе агиотопонимдер. Үндістанның барлық өңірінде, соның ішінде хинди тілді ареал агиотопонимдері белгілі мөлшерде кездеседі. Хинди тілді ареал өңірі киесі мол жер деп айтуымызға болады және де осы рухани феноменнің басты себебі, Рам құдайының туылған жері – Айодхья қаласы немесе Варанаси қаласы, Будда құдайының уағыз оқыған жер – Шравасти қаласы, маймыл Будда құдайға бірінші рет балды сыйға тартқан жер – Вайшали қаласы секілді т.б. көптеген киелі жерлеріне күні бүгінге дейін халық зиярат етеді, тілек тілейді [2, 13].

Хинди тілді ареалдың киелі орындары белгілі бір *микротопонимиялық кешенді* құрайды. Төменде сөз етілген *микротопонимиялық кешеннің* өзіндік ерекшеліктеріне төмендегідей

жайттарды (белгілерді, сипаттарды) жатқызуға болады: 1) кешенге енетін микротопонимиялық атаулар белгілі бір қалалардың ішінде орналасуы; 2) осы кешендегі микротопонимиялық атаулар ұсақ нысандарға қатысты қойылған және де шын мәнінде жалқы есімдер қатарына толыққанды жатпайды, сонымен қатар бұл атаулар жалпы есімдер де емес – жалқы және жалпы есімдер «ортасындағы» атаулар (себебі кейде «үлкен әріппен» жалқы есімдер сияқты жазылады, кейде «кіші әріппен» де жазылады).

Сиддхартха Гаутама медитация арқылы жарықтану дәрежесіне жеткен *Гая* деген жер бар, ал кейде сол жер *Будда құдайының жарықтанған жері* деген атпен белгілі. Сондай-ақ, Сиддхартха Гаутама мен оның жанындағы оқушыларымен *мекендеген жері*, оның *уағыз оқыған жері*, *саусағының ізі*, *су ішкен бұлағы* деген микротопонимиялық атаулар осы кешенге кіреді.

Үндістан тарихы Инд жазықтығында б.з.б. III ғасырда дамыған Хараппа өркениетінен бастау алып, б.з.б. V дейін өз дамуын жалғастырған ведалық өркениет бастау алады. Ведалық өркениеттің қалыптасуы, Үндістанда индуизм және басқа да мәдени аспектілердің дамуына негіз болды. Б.з.б. VI ғасырдан бастап, Үндістанда көптеген Махаджанападтардың, яғни тәуелсіз князьдықтар мен патшалықтар бой көтере бастады. Оңтүстік Азияның біршама бөлігі Чандрагуптаның басқаруымен, Маурья империясына бірікті. Империя Ашок патшаның тұсында гүлденді. Б.з.б. II ғасырдың басында Үндістанға (кейіннен Үнді субконтинентін құраған) Орталық Азияның патшалықтары, атап айтсақ: Үнді-грек, Үнді-скиф, Үнді-парфян және Кушандықтардың шабуылына тап болды. Үндістанның гүлденген кезеңі немесе алтын ғасыры Гупта династиясының тұсында, яғни III ғасырда басталады. XII-XV ғасыр аралығында Үндістанның солтүстік бөлігі Дели сұлтандығының қол астына өтті. Дели сұлтандығынан біздің күнге шейін жеткен немесе толық сақталмаған қала аттары, форттар секілді керемет туындылардың бары мәлім. Соған мысал ретінде Дели қаласын айтуға болады. Мәселен қазіргі Дели қаласында Дели сұлтанат заманында 7 қаланың орналасқандығы туралы мәлімет айтуымызға болады. Соның ішінде бірінші қала – Лал Кот Томар династиясының патшасы Анангпал 736 жылы салдырған. Бұрынғы қала Оңтүстік Дели, Мехраулида орналасқан. Екінші қаланың аты Сири, жылы Кхалджи династиясының сұлтаны Алауддин 1303 жылы салдырған. Үшінші қаланың аты – Тұлахабад. Тұғлақ династиясының

сұлтаны Ғиияс-уд-дин Тұғлақ салдырған қала-форт. Ол Дели қаласында шамамен 6,5 км-ге дейін созылған. Алайда ол біздің күнге шейін жетпеген. Джаханпана – қазіргі Дели қаласында 1327 жылы салынған төртінші қала деп есептеледі. Қаланың негізін қалаған Мухаммад бин Туғлақ. Бесінші қаланың аты – Фирозабад. Фироз Шах Тұғлақ тұсында бой көтерген. Алтыншы қала-форт – Динпана. Бабыр баласы Хумаюн кезінде бой көтерген, яғни моғол билігі кезінде. Жетінші қала – Шахджаханабад. Қазір шамамен қала ескі Дели жерін алып жатыр. Қаланы Шахджахан салдырған [3, 15].

XV ғасырдың орта шеңінде Солтүстік Үндістанды Бабыр бастаған моғолдар жаулап алады. Солтүстік Үндістанда «Ұлы Моғол империясы» құрылады. Моғолдар заманында Үндістанда көптеген өзгерістер болады. Сондай өзгерістердің біреуі, жаңа қалалар іргесінің қалануы. Мысалға алатын болсақ: Фатехпур Сикри (Ақбар билік еткен жылдар астана болған); Морадабад (Шахджахан баласының атына байланысты); Шергарх (Шершах тұсында бой көтерген қала); Аллахабад (бұрынғы аты Праяг); Патна (бұрынғы аты Патлипура) және жоғарыда айтып өткен Дели қаласындағы Динпана, Шахджаханабад мысал бола алады. XVIII ғасырдың орта шенінде Үндістанды Британдықтар жаулай бастады. Британдықтар кезінде жер-су аттарына, әсіресе хинди тілді ареалға байланысты өзгерістер аса көп болмаған. Мысалға алатын болсақ Индор қаласы, британ империясы тұсында қала осылай атала бастады және Жаңа Дели (New Delhi) т.б. Тәуелсіздік алғаннан кейін, яғни 1947 жылы Үнді қалаларының атауларына көптеген өзгерістер енгізілді. Хинди тілді ареалына да байланысты: Симла → Шимлаға, Саугор → Сагарға, Виратнагари → Шахдолға, Одджайн → Удджайнға, Джуббулпур → Джабалпурам, Манду → Мандаварх, Аджаймеру → Аджмерге, Банарас → Варанаси, Аллигурх → Аллигарх, Рассен → Райсенге, Бхелса → Видиша [4, 8-37].

Үндістан жері киелі орындарға бай жерлердің бірі. Әсіресе, соның ішінде хинди тілді ареал өңірі деп айтуымызға болады. Үндістанда 3000-ға жуық құдайлар бар. Олардың құдайға деген сенімі өте жоғары. Тіпті, әрбір үндістің үйінде кішкентай ғана құдайға арнап дұға жасайтын бөлмесі бар. Үнді халқы діни наным-сенімге, жұлдыз жорамалға кіршіксіз сенеді. Олардың әр күні құдайға жалынумен басталады. Міне, құдайға деген үлкен махаббатпен олардың жер-су аттары құдай есімдерімен байланысты болып келеді. Алайда уақыт өте келе Үндістанда көпте-

ген өзгерістер туындайды. Атап айтсақ түркілер, моғолдар, ағылшындар тарапынан шабуылдар жасалынады. Үнді халқы ата-бабасынан қалған жерлерден айрыла бастайды. Түркілер болсын, моғолдар болсын, ағылшындар болсын үнді жеріне өзгерістер енгізі бастайды. Бұрынғы үнді патшалары туған жерін, халқын сақтап қалу үшін соғысқан Үндістан енді басқаның қол астына өтті. Құдайлардың, патшалардың, батырлардың аттарына арнап берілген жер-су аттары өзгертіліп, оларға жаңа есім берілді. Жер-су аттары өзгеріп қана қоймай, үнді халқының тілі өзгерді, зорлық-зомбылықпен олардың діні өзгере бастады. Бірақ 1947 жылы үнді халқы көрген барлық қатыгездік, зорлықтан кейін ақыр соңында тәуелсіздікке қол жеткізді. Үнді халқы үшін бұл үлкен қуаныш және осы қуанышқа толы күнді олар көздеріне жас алып, зор мақтанышпен, қуанышпен қарсы алады.

Ғаламның жалпы ұлттық топонимиялық бейнесінің құрамында *аймақтық (регионалдық) топонимиялық бейнесін* зерттеу нысаны ретінде қарастыруымызға болады, өйткені ол белгілі бір мәдени-тарихи аймақтың (регионның) топонимдер мен микротопонимдер деңгейіндегі тілдік-менталды көрінісі болып келеді. Демек, сол аймақта ежелгі замандардан бері тұрып келе жатқан елдің, халықтың этнотанымдық (дүниетанымдық) ерекшеліктерін аймақтық топонимиялық жүйеде айқындайды.

Этнотанымдық топонимиялық қабаттар дүниетанымның белгілі бір түрлеріне негізделген және соларды тілдік-менталдық түрде көрсететін топонимиялық қабаттар (топонимдер типтері немесе топонимдер жиынтығы) болып табылады. Мәселен, кейбір топонимдер мифтік (мифологиялық) таным негізінде туындаған. Сол себепті оларды *мифтік (мифологиялық) топонимдер* немесе *мифтік (мифологиялық) этнотанымдық (дүниетанымдық) қабатына* жатқызуымызға болады. Танымның бір түрін «тарихи таным» деп айқындасак, жалпы топонимияда немесе аймақтық топонимияда сол танымға негізделген «тарихи топонимдерді» немесе *тарихи топонимиялық қабатты* қарастыруымызға болады.

Ал енді, сол түрлі таным түрлеріне негізделген топонимиялық қабаттарды хронологиялық (диахрониялық) тұрғыдан қарастыратын болсақ, олар *стратиграфиялық* қабаттарды құрайды, өйткені пайда болған, қалыптасқан дәуіріне, кезеңіне сәйкес бірінен кейін бірі, кезектесіп *стратиграфиялық* мәдени-тарихи хронологиялық қабаттардың құрылымын жасактайды.

Алғашқы немесе ең көне стратиграфиялық дүниетанымдық топонимиялық қабатқа мифтік (мифологиялық) танымға негізделген топонимдерді жатқыза аламыз. Рама құдайымен – Рамнагар, Рампур, Рамгарх; Лакшми құдайымен – Лакшми Нагар; Рудра құдайымен – Рудрапур, Рудранатх; Сурья құдайымен – Сурьяван; Шива – Шивпури, Шивгарх, Шивпур, Шивраджпур; Брахма – Брахмапутра; Кали; Дурганти; Сарасвати; Парвати; Канти; Кама; Ямуна; Варуна; Балрама құдайымен – Балрампур; Ганеш құдайына – Ганеш Нагар; Хануман құдайына – Ханумангандж, Ханумангарх; Тулсипур; және де Арджунгарх, Гуру Дроначария, Бхарат – Үндістанның хиндиша аты; Ганга; Бхимпур; Лакшманпур; Ситапур, Ситанагар т.б. жатады. Хинди тілді ареалдағы топонимдердің этимологиялық қырының түп-төркіні санскрит және араб-парсы тілдерінен шыққан. Мысалы: Ганга (санскрит), Аллахабад (араб). Сондай-ақ түбір сөзге жалғанған араб-парсы, санскрит жұрнақтарына тоқтала келсек. Мысалы:

– абад: парсы тілінен енген жалғау (Ахмадабад);

– пур, -пури, -пура, -пурам: қалалардың аттарына байланысты (Канпур);

– шахар: парсы тілінен енген жұрнақ (Буландшахар).

Көне мифологиялық ұғымдар мен түсініктерге қатысты топонимиясында тағы бір географиялық атаулар тобы «әулие ағаштармен» байланысты. «Ағаш мифологиясы» өте көне «ғаламдық ағаш» культімен байланысты болып табылады. Мәселен, Бихар штатының орталық бөлігінде орналасқан шағын қала Бодх-Гаяның басты көрнекті орындары – Махабодхи ғибадатханасы мен Бодхи ағашы. Бүгінде Бодх-Гаяда өсіп тұрған ағаш, сол ежелгі заманда Гаутама ханзада түбінде отырып Буддаға айналған, яғни кемелдікке жеткен ағаштың тікелей «ұрпағы» және қасиетті ағаштардың бірі болып саналады [5, 11-15].

Көне мифологиялық танымдардан көрініс беретін аймақтық топонимдердің бір тобы үңгір атауларымен байланысты. Бихар штатының солтүстік-шығыс жағында шамамен 40 км қашықтықта орналасқан Гая қаласында – Барабар үңгірі сынды спелеоним белгілі. Осы микротопонимдік атауға және аталған нысанға қатысты ақпараттарда мифологиялық сипаттағы танымдық деректер бар. Әрине, бір кездерде киелі орын саналған үңгірдің сакральді мәні уақыт өте бәсеңдей берген, сондықтан үңгірге қатысты кейбір мифологиялық ақпараттар ұмыт болған. Егер көне замандарда үңгір зиярат, құлшылық

ететін, белгілі бір ырым-жоралар (ритуалдар) өткеретін киелі орын қызметін атқарған болса, кейінгі дәуірлерде ол киелі функцияларынан айрылған. Ал хинди тілді ареал топонимиясында сумен байланысты мифологиялық танымдардың мейлінше қарабайырланған сарқыншақтарын кейбір гидронимдік атаулардан байқауымызға болады. Ежелгі замандарда өзен, су атауларында имплицитті (жасырын) түрде «толыққанды» мифологиялық ұғымдар кешенді түрде болған шығар, ал талай дәуір өткен соң сол атауларда (су нысандарында) тек «қасиетті», «әулиелі», «емдік шипасы» бар деген қарабайырланған ұғымдар сақталған. Мысалы, *Ганга өзені* қасиетті, емдік шипасы бар су көзі болып саналады. *Ганга өзені* – Бхагиратхи, Бхиллангана, Алакнанда, *Ямуна өзені* – Тонс, Чамбал, Бетва, Синд және Кен сынды ағындардың орналасуында да мифологиялық астарлар бар. Осындай қасиетті өзендердің қатарына *Сарасвати* және *Парвати* да кіреді. Хинди тілдік ареалды өңірдің қасиетті, киелі жерлері өте көп. Алайда ең атақтылары:

Айодхья – Рам құдайдың туылған жері.

Матхура – Кришна құдайдың туылған жері.

Харидвар – Жерге Индраның баласы алып жүрген өлмес шәрбаты түтікшісінен бірнеше тамшы төгілген жердің біреуі. Қалған үш жер: Праяг (Аллахабад), Удджайн, Насик.

Канчипурам – Бұл қалада мындаған Вишну және Шива құдайына арналған ғибадатханалар бар [6, 10].

Әулиелік, көріпкелдік қасиет дарыған кісілердің есімдерімен байланысты топонимдер мен микротопонимдер: Горакхнатх, Вибхандак Риши, Бурхан ад – Дин т.б. Үнді халқы қасиетті жерлерін қадірлейтін елдің бірі болып табылады. Мысалға алатын болсақ: Ганга мен Ямуна өзендері. Үндістанның ең қасиетті өзендерінің қатарына жатады. Әлі күнге шейін үнді халқы Ганга өзеніне табынады, ол өзенді қасиетті және ол өзенге сыйынып, шомылған адам өз күнәларынан тазаланады деп санайды.

Үнді халқының аксиологиялық рухани құндылықтарының бірі – ел батырларын қастерлеу; елін, жерін қорғаған елі, жері үшін жанын қиған батырлар есімдерін жер-су аттарында мәңгі етіп үнді халқы «топонимиялық жадында» сақтай білген. Мысалға алатын болсақ: Раджа Пратап Сингх, Акбар, Ашока, Мадхубан Радж, Кашинатх Адхикари, Фироз т.б.

Хинди тілді ареал өлкесі топонимдеріне қатысты аңыз-эпсаналар бойынша тоқтала кетер болсақ, жалпыұлттық және аймақтық топонимдеріне (микротопонимдеріне) қатысты аңыз-

дар мен эпсаналар үлкен этнотанымдық рөл атқарады. Ғасырлар бойы қалыптасқан жер-су аттарына байланысты аңыздық және эпсаналық әңгімелер ел өмірінің өткен кезеңдерінен, ескі күннің естегі тарихынан мәлімет береді, халық дүниетанымынан, әлденеше ұрпақ өкілдерінің бастан кешкендерінен, өмір тәжірибесінен хабардар етеді. Хинди тілді ареал феноменінің үнді лингвомәдени қауымына етене таныс ықшамдалған инварианты – «Хинди тілді ареал – киелі, қасиетті жерлердің жиынтығы». Хинди тілді ареал феноменінің үнді рухани мәдениетінің эталондарының бірі деп қабылдауымызға да болады. Хинди тілді ареал киеліліктің, қасиеттіліктің (әулиеліктің) бір метафорасы ретінде де түсінуімізге болады. Басқа сөзбен айтқанда, Хинди тілді ареал үнді үшін киеліліктің бірегей бір символы.

«Ғаламдық тау», «ғаламдық таудың киелі шыңы» адам баласы Аспанмен және Тәңірмен байланыса алады, яғни жасампаздық (адамның жаратылуы, өсуі, өркендеуі) осы Ғаламдық өзектің (өсінің) тұрпаттары нақтыланған табиғи нысандары арқылы өткеріледі. Осындай мифтік танымдар мен түсініктердің негізінде, арқауында таудың «киелілігі», «қасиеттілігі» пайда болады. Хинди тілді ареал жерлері феномендік сипатқа, яғни қасиетті, киелі деген сипатқа қай дәуірлерде ие болды деген сауалға біржақты жауап беруге болмайды. Үнді халқының қазіргі (бүгінгі таңдағы) этно (дүние) танымдық түсініктері бойынша Айодхья, Харидвар, Матхура, Варанаси, Удджайн т.б. байланыстырылады. Уттаркханд штатында орналасқан Ом-Парват тауы үнді халқы үшін өте қасиетті. Таудың қасында орналасқан Манасаровар және Йонглингконг өзендері үндістер үшін аса құнды, қасиетті жерлердің бірі. Аңыз бойынша, Вишну мен Брахма Шива құдайына құлшылық жасағылары келгендіктен, Шивлинг тауының кейпін алады [7, 30].

Хинди тілді ареал өңірінде бірнеше мыңжылдықтар бойы ретімен ауысып келген түрлі лингвомәдени қауымдастықтарындағы когнитивтік база, ұжымдық когнитивтік кеңістік және жеке когнитивтік кеңістіктерінде тұрақты түрде хинди тілді ареал рухани феномені жалғасын тауып, күні бүгінге дейін сақталған. Киелілікті ұлықтайтын, туған жердің тау-тасына, топырағына дейін сүйе білетін, атамекенін, баба елін – Отанын қастерлей білетін халықтың ізгі ойлары мен жүрек тебіренісі көптеген Үнді елінің тарихына арналған мәтіндерден айқын көрініс тапқан. Хинди тілді ареал өңірінің жер, су, тау-тас, мекен, әулие орындары аттарына байланысты айтылатын

аңыздар мен әпсаналардың үлкен этнотанымдық (дүниетанымдық) мәні бар, сол өлкенің тарихынан, тұрмыс-тіршілігінен, әдет-ғұрыптарынан мәліметтер береді. Осыған қарағанда, топонимдер мен топонимикалық аңыздар белгілі бір өңірдің, яғни хинди тілді ареалдың топонимиялық ғалам бейнесін құруда, қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Хинди тілді ареал өңірі топонимиясына қатысты топонимикалық аңыздар мен әпсаналарды шартты түрде *тарихи-топонимикалық, жалпы топонимикалық, мифологиялық (діни-әлеуметтік)* аңыздар мен әпсаналар деп бөлуімізге болады. *Тарихи-топонимикалық аңыздар* – белгілі бір немесе жалпы тарихи оқиғаларға, тұлғаларға қатысты мекендік әңгімелер. *Жалпы топонимикалық аңыздарда* тарихи оқиғаларға (немесе дәуірге, кезеңге) қатысы жоқ, бірақ жергілікті халықтың түсінігіне сай келетін шындыққа жақын оқиғаларға құрылған әңгімелер баяндалады. *Мифологиялық (діни-әлеуметтік) топонимикалық аңыздар* мен әпсаналарда ертедегі мифтік танымдық (дүниетанымдық) іргетасы мүжіліп, өзгеріп немесе мүлдем жойылып кетуі салдарынан аңызда

өзгеріп немесе тіпті ұмыт болып жойылып кетуі әбден мүмкін [8, 216].

Хинди ареалының топонимикалық атауларына байланысты зерттеу жұмысында бірнеше этномәдени факторлар қарастырылған. Тілдегі аңыз-әпсаналардың ғасырдан-ғасырға тоқтамай жетуі халықтың ауыздан-ауызға жеткізіп, таратуы, фольклорының дамуы, өз елінің, тілінің салт-дәстүрінің берік ұстануы. Қорыта айтқанда, *Хинди тілді ареал* рухани феномені – үнді мәдени кеңістігіндегі белгілі бір эталон, киеліліктің (әулиеліктің) метафорасы және символы. *Хинди тілді ареал* феноменінің мыңжылдар бойы сақталуының негізгі себебі – «мәңгі ел» Үнді халқының мәңгі өшпес рухының жасампаздығында, сансыз ұрпақтардың рухани сабақтастығында. Хинди тілді ареал рухани феноменінің мәдени философиялық, тарихи-танымдық, дүние-танымдық, діни, идеологиялық және аксиологиялық әулеттері өте жоғары, сол себепті ұлттық санада, үнді халқының рухани мәдениеті мен тарихында қайталанбас және мәңгі өшпес орны бар. Әрбір үнді азаматы үшін хинди тілді ареал мифологиясы, бұрыннан қалыптасқан өркениеті, тарихы, мәдениеті, киелі жерлері оларға мақтанш.

Әдебиеттер

- 1 Richard Stephen Charnock. Local Etymology: A Derivative Dictionary of Geographical Names. – Oxford University, 1990. – 167 p.
- 2 Witzel, Michael. “Aryan and non-Aryan Names in Vedic India.”. In Bronkhorst, Johannes; Deshpande, Madhav. Aryans and Non-Non-Aryans, Evidence, Interpretation, and Ideology (PDF). – Cambridge: Harvard University, 2008. – 352 p.
- 3 M. Athar Ali. Capital of the Sultans Delhi during the thirteenth and fourteenth centuries in Delhi through the Ages. – Delhi, 1986. – 42 p.
- 4 Hans Bekker The History of Sacred Places in India As Reflected in Traditional Literature. – New York, 1990. – 161 p.
- 5 Devdutt Pattanaik. Myth=Mithya: A handbook of hindu mythology. – New Delhi, 2006. – 227 p.
- 6 Mahadev Chakravarti. The concept of Rudra Siva through the ages. – New Delhi, 2002. – 46 p.
- 7 Дымшиц З.М., Ульциферов О.Г., Горюнов В.И. Учебник языка хинди. – М.: “Муравей-Гайд”, 1999. – 3-е изд. испр. – 688 с.
- 8 Дымшиц З.М. Морфология, Служебные части речи, Синтаксис. – М.: Наука, главная редакция восточной литературы, 1986. – 580 с.

References

- 1 Richard Stephen Charnock. Local Etymology: A Derivative Dictionary of Geographical Names. – Oxford University, 1990. – 167 p.
- 2 Witzel, Michael. «Aryan and non-Aryan Names in Vedic India.» In Bronkhorst, Johannes; Deshpande, Madhav. Aryans and Non-Non-Aryans, Evidence, Interpretation, and Ideology (PDF). Cambridge: Harvard University, 2008. – 352 p.
- 3 M. Athar Ali. Capital of the Sultans Delhi during the thirteenth and fourteenth centuries in Delhi through the Ages. – Delhi, 1986. – 42 p.
- 4 Hans Bekker The History of Sacred Places in India As Reflected in Traditional Literature. New York, 1990. – 161 p.
- 5 Devdutt Pattanaik. Myth = Mithya: A handbook of hindu mythology. New Delhi, 2006. – 227 p.
- 6 Mahadev Chakravarti. The concept of Rudra Siva through the ages. New Delhi, 2002. 46 p.
- 7 Dimşic ZM, Wlciferov OG, Goryunov VI Linguistic tutorial Hindi. – Moscow: “Muravey Hyde”, 1999. – 3-e izd. Corr. – 688 s.
- 8 Dimşic ZM Morphology, Service parts of speech, syntax. – Science, revised Home East Literature, 1986. – 580 p.